

Levensmiddelenvoorziening in de stad Utrecht 1914-1918

Thema: Spaanse griep

Tabel N. STAAT, aangevende de betrekkelijke geboorte en sterfte op de 1000 zielen, gedurende de jaren 1895—1918, berekend naar de gemiddelde bevolking in die jaren.

J A A R.	Geboorte. (Levend aan- gegevenen).	Sterfte.	J A A R.	Geboorte. (Levend aan- gegevenen).	Sterfte.
1895 . . .	33.65	17.93	1907 . .	28.01	13.58
1896 . . .	33.85	18.41	1908 . .	27.52	13.79
1897 . . .	32.05	16.87	1909 . .	26.49	13.43
1898 . . .	32.42	17.63	1910 . .	26.61	12.84
1899 . . .	32.26	15.86	1911 . .	24.93	13.03
1900 . . .	31.49	16.85	1912 . .	25.08	11.09
1901 . . .	31.61	16.96	1913 . .	25.74	11.19
1902 . . .	32.11	17.24	1914 . .	25.88	12.02
1903 . . .	30.76	14.83	1915 . .	24.27	10.93
1904 . . .	30.72	15.17	1916 . .	24.20	12.74
1905 . . .	30.09	14.48	1917 . .	24.37	12.11
1906 . . .	28.58	14.06	1918 . .	22.18	15.78

Levensmiddelenvoorziening in de stad Utrecht 1914-1918
Thema: Spaanse griep

Uit dezen staat blijkt, dat evenals in geheel ons land, ook hier ter plaatse het aantal besmettelijke ziekten aanzienlijk is geweest, en belangrijk hooger dan de vorige jaren. In geen enkele wijk is evenwel een der voorgekomen ziekten opvallend sterker vertegenwoordigd dan in andere en ook op geen enkele school was het aantal gevallen onrustbarend.

De verordening op het geneeskundig schooltoezicht waarvan reeds in het vorig jaarverslag sprake was, werd aan het eind van het jaar bij den gemeenteraad ingediend.

Als nieuwe scholen werden ingeschreven :

- a. O.L. school 3e soort a/d. Croeselaan;
- b. bijz. lagere school a/d. Deken Roesstraat 4;
- c. gymnastieklokaal a/d. Zuilenstraat;
- d. eenige O.L. scholen in hulpschoolgebouwen.

Het aantal schoolbaden was weer iets achteruitgaande, 33246 voor jongens (vorig jaar 35425) en 24772 voor meisjes (vorig jaar 24932).

In de scholencommissie voor brandstoffen en licht was de gemeent. geneesk. dienst vertegenwoordigd, in het stookseizoen 1917/1918 door den directeur en Dr. C. de Haan, in den winter 1918/1919 door de gemeente-artsen Verhoeff en Kappenburg.

Wij hadden de zware, en ondankbare taak de school-autoriteiten te verzoenen met het denkbeeld, dat koude op school nog geen lichamelijke schade behoeft met zich te brengen en een lokaalwarmte van 50—55° met lichaamsbeweging tusschen de uren, eigenlijk nog te verkiezen was boven felbrandende kachels, zooals anders helaas zoo vaak voorkomen.

Intusschen was het voor ieder opvallend, hoe weinig ziekte van de kolenschaarschte in het begin van 1918 het gevolg is geweest.

Het groote en tragische evenement in het najaar was

Levensmiddelenvoorziening in de stad Utrecht 1914-1918

Thema: Spaanse griep

45

de Spaansche griep, die over de geheele aarde meer slachtoffers vergde dan de oorlog, maar in tegenstelling met den laatsten ons land niet voorbijging.

Zij begon in den zomer en verliep in de maanden Juli en Augustus in onze gemeente betrekkelijk gunstig. Op de scholen was juist vacantie, zoodat ingrijpen van het gemeentebestuur toen niet ter sprake kwam. Alleen onder de militairen waren verschillende gevallen met ernstig verloop der ziekte en zelfs eenige sterfgevallen.

Tot 15 October werden door het bevolkingsbureau genoteerd als overleden aan griep: in Juli 1, in Augustus 8, waarvan 6 militairen, in September 1, in de eerste helft van October geen.

Daarna begon de tweede griepperiode, die fataler dan de eerste zou blijken te zijn.

Reeds vielen in de tweede helft van October 17 slachtoffers, waarvan 5 militairen. Over November en December 1918 zie men onderstaande staten, aangevende de sterfte te Utrecht volgens de officieele sterftekaarten, vergeleken met de overeenkomstige maand van het vorige jaar in:

a. November 1918.

doodsoorzaken volgens de officieele lijst.	ben. 1 j.											totaal in November	
		1-4	5-13	14-19	20-29	30-39	40-49	50-64	65-79	80 jaar en ouder.	1918	1917	
mazelen n ^o . 5	2	11	—	—	—	—	—	—	—	—	—	13	0
influenza n ^o . 9.	2	20	13	8	35	27	11	11	5	3	135	0	
andere infectieziekten n ^o . 1-4, 6-8, 10-12	1	4	2	1	1	—	—	—	2	1	12	5	
tuberculose n ^o . 13-15	1	1	4	2	5	2	5	4	2	—	26	17	
niet tubere. longziekten n ^o . 20-23	18	44	9	5	19	14	4	6	9	5	133	20	
andere ziekten n ^o . 16-19; 24-38	14	10	5	1	3	6	8	18	32	20	117	78	
totaal November 1918	38	90	33	17	63	49	28	39	50	29	436	120	
totaal November 1917	11	6	3	7	6	9	10	27	26	15	120	—	

Levensmiddelenvoorziening in de stad Utrecht 1914-1918
Thema: Spaanse griep

46

b. December 1918:

doodsoorzaken volgens de officieele lijst.	ben. 1 jaar.											totaal in December	
		1-4	5-13	14-19	20-29	30-39	40-49	50-64	65-79	80 jaar en ouder.	1918	1917	
mazelen n ^o . 5	3	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5	0
influenza n ^o . 9	3	6	2	5	15	8	4	1	5	2	51	0	
andere infectieziekten n ^o . 1-4, 6-8, 10-12	3	9	1	1	—	—	1	—	—	—	15	6	
tuberculose n ^o . 13-15	1	3	4	2	9	5	3	3	2	—	32	21	
niet-tuberculose longziekten n ^o . 20-23	16	24	5	3	8	4	3	5	16	5	89	25	
andere ziekten n ^o . 16-19, 24-38 . .	16	4	2	1	14	1	4	21	35	17	115	137	
totaal December 1918	42	48	14	12	46	18	15	30	58	24	307	189	
totaal December 1917	17	9	6	2	14	12	14	35	59	21	189	—	

Uit deze staten blijkt, dat het aantal overledenen in November 1918 436 bedroeg tegen 120 in de overeenkomstige maand in 1917 (3.6 maal zooveel) in December 307, tegen 189 (1.6 maal zooveel).

Aan influenza en niet-tuberculeuze longziekten stierven tezamen in November 1918 268 personen tegen 20 in de overeenkomstige maand in 1917; in December 140 tegen 25; in Januari was het verschil reeds weer gering en de ziekte practisch voorbijgegaan.

Van 15 October tot 31 December 1918 kostte de Spaansche-griep epidemie dus $17 + 248 + 115 = 380$ personen te Utrecht het leven, ongerekend de meerdere sterfte in de andere doodsrubrieken en de langdurige ziektoestanden, met de zich daaraan sluitende noodlottige gevolgen.

De sage ging, dat alleen volwassenen het slachtoffer

Levensmiddelenvoorziening in de stad Utrecht 1914-1918

Thema: Spaanse griep

OVERZICHT der sterfte in de jaren 1910—1914.

LEEFTIJD.	1914.		1913.		1912.		1911.		1910.		Opmerkingen.
	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	
Levenloos } wettig aan- en } gegevenen } onecht.	62 8	56 4	68 6	70 1	60 10	48 4	57 2	55 4	74 3	49 1	
Beneden het jaar.	180	111	141	95	142	98	222	158	163	140	
Van 1 tot 4 jaar.	86	68	50	53	56	57	73	66	78	82	
Van 5 tot 13 jaar.	27	22	43	24	32	21	30	27	28	30	
Van 14 tot 19 jaar.	23	22	26	28	26	20	25	15	24	29	
Van 20 tot 29 jaar.	55	51	39	44	49	45	41	54	52	40	
Van 30 tot 39 jaar.	45	26	37	42	42	40	56	47	44	41	
Van 40 tot 49 jaar.	59	55	48	128	60	65	57	53	46	64	
Van 50 tot 64 jaar.	149	149	133	49	134	126	132	121	146	97	
Van 65 tot 79 jaar.	182	219	208	200	175	210	192	226	183	208	
Van 80 jaar en daarboven.	78	112	59	102	61	87	55	86	52	113	
Burgerlijke staat onbekend.	3	"	"	"	"	"	1	"	"	"	
Algemeen totaal.	1722		1549 ¹⁾		1737		1737		1760		

¹⁾ In de maand December 1913 is een lijk gevonden, waarvan het geslacht onbekend was; in het geheel zijn dus in 1913 gestorven 1550 personen.

Levensmiddelenvoorziening in de stad Utrecht 1914-1918

Thema: Spaanse griep

8 9

Tabel C. OVERZICHT der sterfte in de jaren 1914—1918.

LEEFTIJD.	1914.		1915.		1916.		1917.		1918		Opmerkingen.
	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	
Levenloos aan- en gegevenen) onwettig	62 8	56 4	82 —	74 —	74 6	55 3	68 3	54 5	57 6	48 1	
Beneden het jaar.	180	111	128	93	122	101	117	71	152	95	
Van 1 tot 4 jaar.	86	68	60	62	118	72	82	70	162	169	
Van 5 tot 13 jaar.	27	22	27	24	37	37	32	33	59	74	
Van 14 tot 19 jaar.	23	22	20	36	39	39	34	40	59	49	
Van 20 tot 29 jaar.	55	51	49	33	69	48	81	53	146	109	
Van 30 tot 39 jaar.	45	26	51	45	55	49	58	49	88	74	
Van 40 tot 49 jaar.	59	55	51	71	69	59	64	65	74	78	
Van 50 tot 64 jaar.	149	149	147	124	155	156	184	133	170	149	
Van 65 tot 79 jaar.	182	219	156	223	211	274	244	234	233	241	
Van 80 jaar en daarboven.	78	112	64	118	72	123	93	127	95	134	
Burgerlijke staat onbekend	3	—	1	1	1	—	1	—	—	—	
Algemeen totaal.	1722		1622		1909		1865		2410		

Bron 6. Overzicht sterfte 1914-1918

Uit: Verslag van den toestand der gemeente Utrecht in het jaar 1918. Bijlage H, verslag van de Geneeskundige Dienst